

ju realnu sliku susrećemo u pričama br. 61 i 84. Mudra drvosječina kći uspjela je smisliti lukavstvo o beskrajnoj priči, kojom je mladog kraljevića držala u neprestanoj neizvjesnosti dok on nije odlučio da je uzme za ženu. Pri sklapanju braka za ženu je od osnovnog značenja nakit, jer bez njega ona gotovo i nema vrijednosti (vidi priče br. 1 i 60).

Poput svadbe važna je i svetkovina u čast mrtvih, pri kojoj muslimani leš pokapaju a hindui pale. Unutar priče (br. 81) o spletkama dvaju trgovaca musliman Kanazra i hindu Azra prividno se daju »zakopati«, tj. »spaliti«, samo da bi se domogli željenog novca.

Ni svijet demona, vila i džinova nije stran ljudima ovog područja. On je živ, bilo da se ti demoni pojavljuju kao dobri (br. 6, 7) ili loši (br. 13), ili personificirani kao zlo u liku vraga u priči br. 67. Ljudi se s njima ili bore ili od njih očekuju pomoć zamišljajući ih u ljudskim ili životinjskim obličjima (br. 4, 9, 14). Upravo se u likovima životinja ogleda podudarnost ovih priča s arapskim i perzijskim izvorima (br. 49).

Priče sakupljene u ovoj knjizi potječu uglavnom od osoba koje su ih čule od svojih roditelja ili djedova a nastavile ih pričati oko ognjišta sakupljenim ukućanima za vrijeme zimskih večeri. U Keniji i Engleskoj poticaj za pričanje sasvim je drugačiji. Ljudi se sakupe da bi pričali o davnim vremenima i evocirali uspomene na događaje i dane provedene u domovini. Kazivači pripadaju mahom starijoj generaciji, različitih su zanimanja a svaki je završio barem osnovnu školu.

Najzanimljivija među kazivačicama bila je Rabia Bibi, stara 84 godine, iz sela Alipur, nadaleko poznata po svojem umijeću pripovijedanja i po duhovitosti. Od nje potječu priče br. 16, 21, 28, 33, 61, 67, 81, 82. Hakim Nizam Deen, star 85 godina, iz sela Kiladisingh, ispričao je priče br. 3, 5, 8, 22, 75, 86. Jedna od mlađih kazivačica bila je Tahira Shameem iz Akalgarha, i od nje su zabilježene priče br. 30, 39, 56, 59. U Keniji zabilježene priče potječu od Farmana Alija (br. 13, 37, 48, 49, 72). U Londonu je priče kazivao Salim Akthar (br. 31, 32, 42, 50, 73).

Priče su prevedene tako da bi se u njima bar donekle stekao dojam usmenog izlaganja, a neke su riječi ostavljene kao u izvorniku radi stilističkog kolorita, naročito kada su se odnosile na neke činjenice iz svakodnevnog života.

Do sada najpoznatiju zbirku pripovijedaka s područja Petoriječja sakupila je Flora Steel za vrijeme svog boravka u Indiji u razdoblju od 1867. do 1887. godine.

Snježana ZORIĆ

JÁNOS HONTI, STUDIES IN ORAL EPIC TRADITION, Akadémiai Kiadó, Budapest 1975, 206 str.

Izdavač Akadémiai Kiadó iz Budimpešte objavio je u engleskom prijevodu knjigu studija i članaka pod naslovom *Studies in oral epic tradition*, studije o usmenoj epskoj tradiciji. Autor je prerano preminuli mađarski folklorist i teoretičar János Honti (1910—1945). Riječ je o radovima nastalim u četvrti i prvim godinama pete decenije našeg stoljeća; no stavovi i metoda primijenjeni u tim radovima takvi su da bismo ih gotovo mogli prihvatiti kao nama suvremene — moramo se, dakle, složiti s izdavačevom tvrdnjom o velikom gubitku koji je autorom smrću zadesio mađarsku folkloristiku. Honti je za sobom ostavio, kako saznajemo iz predgovora, preko stotinu tiskanih radova, a to je zaista mnogo za tako kratku znanstvenu karijeru.

Prvi tekst u knjizi poveća je studija (72 strane) pod naslovom *The tale — its world (Priča — njezin svijet)*; u neku ruku to je temeljni rad ove knjige. Honti polazi od konstatacije da postoje dvije realnosti, praktična realnost i realnost priče. Ovu posljednju nije lako otkriti, a nalazimo je tamo gdje realnost praktičnog svijeta još nije prodrla (dječji svijet, selo). Dijete svoj praktični život ima u igri, a suprotnost tome nalazi u bajci. Seljak, ia-

ko vezan uz praktičnu svakodnevicu, poznaje i njeguje i realnost priče. Svijet prakse i svijet priče dva su suprotna pola u životu svakog čovjeka. Svijet priče je magičan i fantastičan, bez granica i razlika, bez kontrasta koji postoje u realnom svijetu. Ali čovjek iz bezbrojnih mogućnosti koje u svijetu priče postoje izabire baš one koje mu čine svijet lakšim i prihvatljivim. Zato nema priča gdje se siromašni poštenjak iznenada pretvara u krvoločna vješca, ili gdje kraljeva polazi za pokvarena prosjaka. Junak ne pogiba u borbi sa zmajem, a princ se ne pretvara u žabu na kraju. Svijet se ne prikazuje onakvim kakav jest, već onakvim kako ga želi tvorac priče. Honti to uspoređuje sa snom, ali ističe da svijet priče i svijet sna nisu isto, jer san ne odabire i ne oblikuje, u snu nema volje i nema umjetničke aktivnosti. Tvorac priče djeluje svjesno u svijetu snova. Analizirajući dalje svijet priče, Honti ustanovljuje da narativni elementi mogu biti zajednički i najoprečnijim žanrovima epske tradicije — svijet priče prisutan je i u drugim žanrovima, za što Honti navodi primjere. Ali sama prisutnost svijeta priče ne čini i samu priču. Narativni materijal ne sadrži u sebi bit priče. Konstitutivnim elementima priče smatra on konstrukciju i strukturu. Priča je struktura, cjelina u harmoniji sa zakonima narativne tehnike. Dok je svijet priče svijet neograničenih mogućnosti, struktura priče pripada svijetu reda. Honti razlikuje »primarne« konstruktivne elemente u priči od ostalih. To nisu, međutim, bitni elementi fabule, oni nisu bitne veze u samom sadržaju, već prije nako nebitni elementi — ali oni kao da imaju najjače djelovanje na pripovjedače, i njih se pripovjedači drže, te tako čine ti elementi kostur priče, i gotovo su obavezni u istom tipu priče. Honti razlikuje dvije vrste konstrukcije: onu koja gradi kompletnu priču skupljajući epske elemente u neposrednoj vezi sa svijetom priče (kreativna konstrukcija) i onu koja se koristi već gotovim narativnim elementima stvorenima prvom konstrukcijom (elaborativna konstrukcija). Prvi tvorac priče inspiriran je direktno svijetom priče, ali i svi ostali pripovjedači podjednako su važni za samu priču, svaka karika u lancu

tradicije jednako je važna. U tome se iskazuje kolektivnost narodne kulture. Tradicija je živo postojanje, a ne puko održavanje. Historiju priče, držeći se pisanih izvora iz prošlosti, vrlo bi teško bilo napisati — ono što bi se napisalo bilo bi samo historija svijeta priče. Formu priče na osnovu zapisanih podataka ne bismo mogli rekonstruirati. Honti zapravo zastupa i tezu da historija priče gotovo i ne postoji, čak i kad bismo mogli registrirati i prikazati sve varijante svih priča. Po njegovu mišljenju, priča, njezin svijet i atmosfera gotovo se i nisu maknuli od stanja u kojem su bili pred nekoliko tisuća godina. Mijenja se samo vanjska forma. Priča ostaje, a svijet se mijenja.

U drugom tekstu, o bajci i legendi (**Tale and legend**), Honti utvrđuje da i bajka i legenda pripadaju poeziji sretnih završetaka. Sličnosti heroja u bajci i sveca u legendi velike su, ali razlike ipak postoje. Svijet bajke jest svijet bezbrojnih mogućnosti, gdje pripovjedač unosi red. Svijet je legende, naprotiv, poznati svijet sa svojim granicama. U bajci čitav svijet se pokorava heroju, u legendi je naprotiv sve podređeno božjoj volji. Ni junak iz bajke ni svetac iz legende ne izvršavaju svoje zadatke samostalno, već uz pomoć neke sile; međutim, dok legenda daje žive primjere za ispunjenje univerzalnog zakona, bajka tako ne čini. Umjesto poučavanja, bajka »zavodi« publiku slikajući pretjerano optimističku atmosferu. Bajka traži svijet u čovjeku, legenda svijet usađuje u čovjeka.

Pišući o narodnoj priči i književnosti (**Folktale and literature**) Honti ukazuje na to da je književna kritika, okrećući leđa svojim romantičkim počecima, okrenula leđa i od narodne poezije. Honti piše da teorija o »gesunkenes Kulturgut« ne rješava pitanje porijekla narodne poezije. Usmena poezija može se slijediti u pisanoj književnosti, ali sami izvori pisane književnosti isto su tako u usmenoj književnosti, bilo »nižih«, bilo »viših« slojeva. Upozorava da kritika mora biti svjesna činjenice da uz literaturu postoji i niža struja, rođena tamo gdje je rođena i literatura. Ta je struja sačuvala sve zakone stvaranja što ih literatura pokušava rušiti i preoblikovati.

U radu o pozadini narodne priče (**The background of the folktale**) Honti odbacuje teoriju koja tvrdi da je svijet priče samo preostatak starog mitskog shvaćanja svijeta; smatra da je ideologija mita, izgubivši religiozni značaj, jednostavno inkorporirana i poistovjećena sa svijetom priče.

Tekst **Nepoznata narodna priča (The unknown folktale)** bavi se teorijom i metodologijom proučavanja narodnih priča, sadržajem, formom, motivima, elementima; istražuje način na koji od mita, epa itd. nastaje ponekad priča. Uvodi pojam »diferencijacija« umjesto termina »promjena funkcije«, i smatra da razne vrste priča nastaju diferencijacijom iz bajke, koja je centralna vrsta priče. U istom tekstu piše i o odnosu vjerovanja i narodne priče itd.

Članak o čuvanju narodnih tradicija (**On safeguarding folk traditions**) posebno je zanimljiv. Autor polazi od fiksiranja tri stava što nas dovode do pitanja očuvanja tradicija. Prvo, primjećujemo da su tradicije na putu da izumru; drugo, smatramo da one predstavljaju velike vrijednosti, i da bi gubitak bio vrlo ozbiljan; treće, smatramo se sposobnima za uklanjanje ove opasnosti. Honti nas upozorava da pripadamo urbanoj kulturi, za koju je karakteristična pojava koju on naziva »excendence«; iako urbana kultura ide naprijed, i iako je progres njena bit, ipak smo u stanju promatrati svoju situaciju kao da smo »izvana«. Iz tog stava, a to je stav urbane kulture, uočeno je izumiranje u sferi »narodne kulture« (popular culture), i javlja se želja da mi iz urbane kulture »sačuvamo i zabilježimo« i tako spasimo to što ona prva kultura sama ne može spasiti. Ali, Honti nas upozorava da izmjena u tradiciji ne znači da tradicija izumire, nego naprotiv da živi. A svaki život tek onda vrijedi ako može cvasti kako to njemu odgovara. Čak kad bi narodna kultura imala smisao za vrijednosti, ne bi se protivila stalnom kontinuitetu promjene. Što se našeg angažiranja tiče, moramo se čuvati da ne smatramo opasnim ono što je prirodno i što sačinjava život. Naravno, dekadencija postoji; etnografija je nužna, ali mumificirati ne znači sačuvati. Sačuvati se može samo ako se nadiđe znanost, ako se u nama samima razviju iracionalni, »mitski«

psihološki faktori, koji će nam omogućiti saživljavanje s narodnim tradicijama. Umjetnost, koja je po Hontijevim riječima nedjeljiva, pomaže nam da tradicije sačuvamo na drugačiji, živi način. Bartok i Kodály uspjeli su sačuvati mađarske narodne pjesme i učiniti ih istovremeno besmrtnima.

Knjiga sadrži i tekstove **Istraživanje priče i povijest religije (Tale research and the history of religion)**, **Priče i mitovi o smrti i besmrtnosti (Tales and myths on death and immortality)**, te esej o Orestu i Hamletu. Autor na mnogo mjesta naglašava kako je najbolji način za upoznavanje prirode same priče čitanje što većeg broja priča; u tekstu neprestano navodi primjere. Stil mu je jasan i zanimljiv unatoč prijevodu.

Ivan LOZICA

ZMAGA KUMER, VSEBINSKI TIPI PRIPOVEDNIH PESMI, Typenindex slowenischer Erzähllieder, Sekcija za glasbeno in plesno narodopisje pri Inštitutu za slovensko narodopisje Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana 1974, 393 str.

Desi se da u našim osvrtima ne spomenemo izdanja malog tiraža, ona priručna ili znana samo uskom krugu stručnjaka. Često je takvo nenamjerno zaobilazanje ili zakašnjavaње nepravedno. Nepravedno kažem, jer upravo iza takvih publikacija često stoji golem napor čije je ostvarenje dugo očekivan znanstveni događaj.

Tako je primjerice u Ljubljani još 1974. izašao prvi kompletni katalog tipova pripovjednih usmenih pjesama, koncipiran prema frajburškom sistemu.

O radu Međunarodne radne grupe za katalogizaciju narodnih balada (grupe Komisije SIEF-a) bilo je govora na stranicama našeg časopisa, pa ću stoga spomenuti samo osnovni poticaj radu ove grupe. Osnovni poticaj bio je iznalaženje sistema koji bi razvrstavanje evropskih usmenih balada uči-